

Ohlédnutí za předsednictvím České republiky v Radě Evropské unie

Ladislav Miko, Jan Plesník

*It doesn't matter where you are coming from.
All that matters is where you are going.*

Brian Tracy: The psychology of achievement (2002)

Druhé pololetí r. 2022 se v mezinárodní agendě související s ochranou přírody, resp. biologickou rozmanitostí, neslo ve znamení celé řady akcí, ať už v globálním a celoevropském měřítku, či v Evropské unii. V důsledku opatření přijatých proti šíření nemoci covid-19 totiž musely všechny mezinárodní mnohostranné úmluvy

zaměřené na biodiverzitu, tedy normy mezinárodního práva, opakovaně odložit jednání, která měla mj. odsoudit jejich další směřování. Na předsednictví České republiky v Radě EU (CZ PRES 2022) probíhající právě od 1. července do 31. prosince 2022 proto čekal rozsah činností, jenž bez nadsázky neměl obdoby.

Čtyřicetičlenný tým České republiky, v Montrealu jednající za Evropskou unii, zvládl nemalý úkol na jedničku (podle některých názorů delegátů jiných zemí s hvězdičkou...). Foto archiv EK

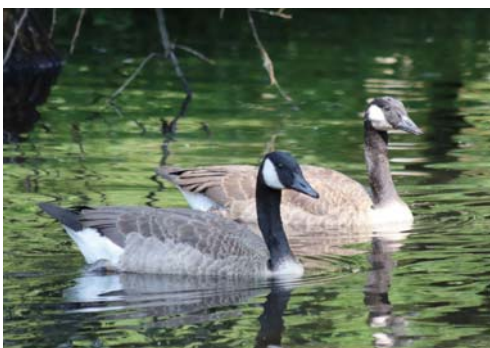
Předsednictví nemá dovolenou

Již 3. července začalo v Bonnu 9. zasedání Mezivládní platformy pro biodiverzitu a ekosystémové služby (IPBES). V průběhu týdenního jednání účastníci schválili analýzy připravené zmiňovaným vědeckým panelem OSN, zaměřené na udržitelné využívání volně žijících živočichů, planě rostoucích rostlin a dalších organismů, kupř. hub či řas (IPBES 2022a), a na hodnoty související s přírodou včetně ekosystémových procesů, funkcí a služeb (IPBES 2022b).

Neformální zasedání ministrů životního prostředí členských států EU konané v Praze 13.–14. července se zaměřilo zejména na péči o biologickou rozmanitost, mnohostranné dopady války na Ukrajině na životní prostředí a v neposlední řadě přizpůsobování společnosti i prostředí probíhajícími a očekávaným změnám podnebí. Šéfové resortů se shodli na tom, že EU chce přírodu chránit ještě více a hlavně lépe než dosud. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR ve spolupráci s Odborem ochrany prostředí Magistrátu hlavního města Prahy připravila pro účastníky zmiňovaného jednání návštěvu lokality Litožnice na východě naší metropole představující modelovou ukázkou obnovy přírody.

Mezi tradiční akce každého předsednictví Radě EU se řadí také jednání ředitelů institucí ochrany přírody v jednotlivých členských státech. Pozvánku na 29.–30. září přijalo, pokud započítáme i představitele zájmových svazů, nevládních organizací a Evropské komise, na 80 číovníků. Jednání diskutující především návrh legislativy EU na obnovu přírody (EC 2022, Stejskal 2022) poskyto účastníkům příležitost se seznámit s péčí o evropsky významnou lokalitu

Kchun-mingsko-montrealský globální rámec pro biodiverzitu stanovuje smluvním stranám CBD do r. 2030 ambiciózní cíle i v omezení negativního dopadu invazních nepůvodních organismů na biodiverzitu. Nápadná berneška velká (*Branta canadensis*) pocházející ze Severní Ameriky působí zejména v západní a severní Evropě závažnou újmu spásáním polních kultur. Foto Jan Plesník

Ministerské části 15. zasedání konference smluvních stran Úmluvy o biologické rozmanitosti se v kanadském Montreалу zúčastnil také člen Evropské komise pro životní prostředí, oceány a rybolov Virginijus Sinkevičius (na snímku uprostřed). Foto Jan Plesník

Pohled do jednacího sálu ve slovinském Portoroži, kde se uskutečnilo 68. jednání Mezinárodní velrybářské komise. Foto Jan Plesník

Raná v CHKO České středohoří, v níž nezastupitelnou roli hraje pastva ovcí a koz. Podle ředitelů ochrany přírody by měl návrh právní normy EU na obnovu přírody umožňovat členským státům využít místní podmínky, tradice i kapacity a do jejího naplňování dostatečně zapojovat všechny zainteresované strany.

Od stěhovavých ptáků přes kytovce po ochranu mokřadů

Jedním z důvodů, proč se postupně rozvíjela mezinárodní ochrana přírody, zůstává nezbytnost spolupráce při snaze zachovat stěhovavé druhy volně žijících živočichů, pravidelně překračující hranice dvou a více států. V rámci Úmluvy o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů bylo proto sjednáno celkem

sedm dohod zaměřených na ochranu určitých skupiny stěhovavých druhů v konkrétní části světa. Od r. 1979 mezi ně patří Dohoda o ochraně africko-euroasijských stěhovavých vodních ptáků (AEWA).

Ve dnech 26.–30. září 2022 se v Budapešti uskutečnilo 8. zasedání smluvních stran AEWA. Jednání posílilo ochranu 255 druhů opeřenců migrujících na rozsáhlém území pokrývajícím celou třetinu rozlohy Země. Uvedená opatření jsou vskutku na místě: vždyť ze 495 populací vodních ptáků chráněných AEWA, o nichž máme dlouhodobé údaje, se početnost 43 % z nich snižuje a 33 druhům hrozí v globálním měřítku vyhubení (WI 2021). EU se v maďarské metropoli dočkala oprávněného ocenění za dlouhodobou a účinnou podporu nejrůznějších iniciativ na

19. zasedání konference smluvních stran CITES probíhalo v panamském Konferenčním středisku otevřeném v Panamá City v roce 2020. Nachází se nedaleko tichomořského vjezdu do Panamského průplavu a pojme až 23 000 hostů. Foto Jan Plesník

ochranu stěhovavých ptáků vyhledávajících mokřadní a vodní prostředí.

Na v pořadí již 68. zasedání Mezinárodní velrybářské komise (IWC) svolaném na 13.–21. října do slovinského přímořského letoviska Portorože prosadilo české předsednictví EU také posílení ochrany kytovců před umělými hmotami, od mikročastic vznikajících rozkladem plastů slunečním zářením a mořskou vodou po desítky kilometrů dlouhé ztracené nebo záměrně odhozené rybářské sítě plovoucí volně v oceánu (IWC 2023). Bez omezujících opatření by nejpozději do r. 2080 mohlo být v mořích, pokud jde o hmotnost, více plastů než ryb (EMF 2016). Ohroženi jsou zejména kytovci filtrující potravu kosticemi, jako jsou plejtváci nebo pravé velryby (IWC 2020, Kahane-Dapport *et al.* 2022).

Podle uznávaných odhadů jsme od r. 1900 přišli v globálním měřítku o 64–71 % mokřadů (Davidson 2014). Od r. 1970, odkdy máme po ruce potřebné údaje, jsme ztratili 35 % těchto biotopů, přičemž v uvedeném období mizely 3,7x rychleji než lesy (Convention on Wetlands 2021). Proto byla již v únoru 1971 podepsána globální Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam, především jako biotopy vodního ptactva, podle místa sjednání označovaná jako Ramsarská konvence.

14. zasedání konference smluvních stran zmiňované normy mezinárodního práva oficiálně hostila od 5. do 13. listopadu 2022 v souvislosti se šířením viru SARS-CoV-2 nechvalně proslulém městě Wu-chan Čína, ale nakonec se konalo v Ženevě. Kromě shody smluvních stran na lepší ochraně, péči a obnově mokřadů delegáti rovněž podpořili opatření zaměřená na informování, výchovu a vzdělávání veřejnosti a cílových skupin obyvatelstva, kupř. mládeže. Zasedání rovněž odsouhlasilo rezoluci, upozorňující na ohrožení a poškozování řady mokřadů mezinárodního významu (ramsarských lokalit) na Ukrajině, způsobené ruskou vojenskou agresí: do září 2022 bylo zničeno 6000 km² tamějších mokřadů chráněných Ramsarskou úmluvou. Na jejím přijetí se významně podílel právě tým českého předsednictví.

České předsednictví a CITES

Jednání přijímající klíčová rozhodnutí příslušné úmluvy se předsednictví ČR v Radě EU nevyhnuo ani v případě Úmluvy o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (CITES).

Zasedání konference smluvních stran CITES se nezabývají jen fungováním úmluvy, ale řeší i taxony flóry a fauny ohrožené právě mezinárodním obchodem (Jelínková 2017, Plesník *et*

al. 2019). Nejinak tomu bylo i během 19. zasedání zorganizovaném 14.–25. listopadu 2022 v Panamá City. Delegáti mj. opětovně odmítli povolit obchodování se slonovinou z jihoafrických populací slona afrického (*Loxodonta africana*) stejně jako s rohovinou nosorožců tuponosých jižních (*Ceratotherium s. simum*), protože by mohlo povzbudit pytláčení uvedených velkých savců.

Současně se zpřísní vývoz i dovoz dřeva 150 druhů stromů včetně do Evropy exportovaného ceněného tvrdého dřeva afrických tropických stromů rodu afrélie (*Azelia* spp.) sloužícího mj. k výrobě nábytku. Striktnější pravidla budou platit i pro mezinárodní obchod s řadou obojživelníků a plazů, jako je pačolek laoský (*Laotriton laoensis*) nebo agama kočičká (*Physignathus cocincinus*). CITES se nyní vztahuje i na čeled' rosněnkovitých (*Centrolenidae*), pro průsvitnou pokožku vznikající ukládáním červených krvinek během spánku do jater (Taobaba *et al.* 2022) výstižně označovaných jako skleněné žáby. Pod křídla CITES se nově dostaly dosud nechráněné druhy žraloků z čeledi kladivounovitých (*Sphyrnidae*) a zpřísnění ochrany se dočkaly také paryby patřící mezi modrounovité (*Carcharhinidae*). Podtrženo sečteno: Z přísnější regulace bude moci nově těžit více než 500 druhů a poddruhů planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů.

Skutečnost, že předsednictví ČR v Radě EU přistupovalo k regulaci přeshraničního obchodování s flórou a faunou rozumně, dokládá případ sapana ježatého (*Caesalpinia echinata*). Jeho dřevo se totiž běžně využívá pro výrobu smyčců. Brazílský návrh na striktnější pravidla nakládání s ním by znamenal, že každý hudebník vlastnící smyčec z tohoto dřeva by při cestování po světě musel získat příslušné povolení CITES. Dojednaný kompromis dovoluje Brazílii – jinde tento druh neroste – kontrolovat obchod jak s vlastním dřevem, tak s výrobky z něj vyváženými ze zmiňované jihoamerické země, kdežto následný reexport již povolení CITES nevyžaduje.

Čelní stěnu budovy Rady EU v Bruselu zdobilo od 1. července do 31. prosince 2022 logo předsednictví ČR v Radě EU. Foto Jan Plesník

Mezinárodní ochrana přírody je i celoevropská

Až doposud všechny zmiňované mezinárodní mnohostranné úmluvy se vyznačují globální působností. V širěji pojaté Evropě a čtyřech afrických zemích pomáhá od r. 1979 chránit přírodní dědictví Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť neboli Bernská konvence.

Protože smluvní strany Bernské úmluvy neplatí na rozdíl od jiných konvencí žádné členské příspěvky a finanční podpora Rady Evropy, která má nad ní gesci, klesá, řešilo 42. zasedání Stálého výboru konané 28. listopadu až 2. prosince ve francouzském Štrasburku její další financování. Byly projednány také postupy snažící se omezit ilegální zabíjení ptáků, otázka šíření patogenních organismů invazními nepůvodními druhy nebo ochrana jeseterovitých (*Acipenseridae*) a velkých šelem stejně jako vytváření soustavy Smaragd. Nemalá část zasedání byla již tradičně vyhrazena veřejnému projednání případů, kdy smluvní strany neplní závazky, které ratifikací úmluvy přijaly.

Finis coronat opus aneb konec korunuje dílo

Aniž bychom chtěli snižovat význam již zmíněných jednání, připomeňme, že vrcholem předsednictví ČR v Radě EU se v mezinárodní agendě biodiverzity stala druhá část 15. zasedání konference smluvních stran Úmluvy o biologické rozmanitosti (CBD COP15). Jednání, původně plánované na říjen 2020, bylo v důsledku syndemie covid-19 čtyřikrát odloženo. Mezitím Čína jako hostitelská země CBD COP15 uspořádala 11.–15. října 2021 v Kchun-mingu první spíše symbolický a převážně virtuální segment, zaměřený

zejména na provozní záležitosti úmluvy a zahrnující i ministerské jednání.

Protože proticovidová opatření v pořadatelské zemi znemožnila zorganizovat uvedenou akci v rozumném časovém horizontu, hledalo se, kde by mohla proběhnout ještě do konce r. 2022. Pomyslný trn z paty vytáhla CBD kanadská vláda s nabídkou ji uskutečnit 7.–19. prosince v Montrealu, kde více než čtvrtstoletí sídlí sekretariát CBD. Průběhu a výstupům montrealského jednání je věnován v tomto čísle rozhovor s prvním z autorů článku a budeme se jím podrobněji zabývat v některém z příštích čísel: proto nyní jen telegraficky.

Nejdůležitějším a současně neočekávanějším výsledkem akce, označované také jako Konference OSN o biodiverzitě, se stalo schválení Kchun-mingsko-montrealského globálního rámce pro biodiverzitu (GBF, UNEP 2022a). Dokument, jehož přijetí v Montrealu několikrát doslova viselo na vlásku, nakonec obsahuje čtyři obecné cíle či spíše vize, které by se měly do r. 2050 stát skutečností tak, aby v té době lidstvo žilo v souladu s přírodou. Zastavit a zvrátit úbytek biologické rozmanitosti má pomoci 23 opět značně ambiciózním konkrétním cílům, jež se smluvní strany zavázaly splnit již do r. 2030.

Na rozdíl od předcházejícího cíle nebo souborů cílů přijatých v CBD v roce 2002, resp. 2010, kterých se mezinárodnímu společenství nepodařilo dosáhnout, je většina cílů GBF vyčíslitelných, smluvní strany budou o jejich plnění průběžně podávat zprávy a rámec obsahuje i finanční závazky pro péči o biologickou rozmanitost na Zemi (Gilbert 2022, UNEP 2022b). Přestože jsme si vědomi, že samochvála zrovna nevoní, představují výstupy dosažené v Montrealu objektivně výrazný úspěch českého předsednictví.

Symbolické smeknutí klobouku

V předcházejícím sdělení (Miko & Plesník 2022) jsme vyjádřili troufalou naději, že CZ PRES 2022 v ochraně přírody dopadne se ctí. Sluší se na tomto místě upřímně poděkovat a vyjádřit opravdový obdiv všem, kteří jakkoli přispěli – dnes již to můžeme neskromně říci – ke zdárnému průběhu předsednictví ČR v Radě EU v agendě biodiverzity. Četné nelíčené ohlasy potvrzují, že to ve skutečnosti bylo mnohem lépe než „jen“ se ctí. ■

Česká delegace na 42. zasedání Stálého výboru Bernské úmluvy v prosinci 2022 ve Štrasburku koordinovala členské státy Evropské unie. Foto Jan Plesník

Seznam literatury najdete na www.casopis.ochranaprirody.cz